

Recenze články

Patrick J. DENEEN, Proč selhal liberalismus, Praha: Academia, 2019, 176 s., překl. P. Šustrová, ISBN 978-80-200-3050-4.

Téma liberalismus je předmětem diskuzí a ostrých polemik nejen mezi profesními politiky všech stupňů a druhů, ale i mezi politiky, sociology a ekonomy a dimenze těchto sporů se táhne od vřelého přijetí jako nezbytného předpokladu kapitalistického společenského zřízení až po jeho vášnivě odmítání coby pro život společnosti zhoubného činitele („odporný demoliberalismus“ nacistických ideologů). Zásadní problém je ovšem v tom, že existují různé druhy a různá vymezení pojmu liberalismu a jeho vztahu k pojetí demokracie (nezbytná jednota demokracie a ekonomického liberalismu s rozhodným odmítáním zásahů státu do hospodářského dění společnosti, to je maximální ekonomický liberalismus).

Již samotný název knihy amerického profesora teologie na katolické University of Notre Dame P. J. Deneena, která je předmětem naší recenze o důvodech selhání liberalismu, naznačuje, že přinese nový pohled na výše uvedené spory již proto, že její autor je renomovaný politolog se zaměřením – kromě jiného – na problematiku politologických teorií, zejména demokracie.

V úvodu ke své tezi, že nastal konec liberalismu, náš autor uvádí, že politická legitimita liberalismu byla založena na „společenské smlouvě“, ke které se mohla přihlásit („ratifikovat ji“) naprostá většina politických vůdců zvolená ve svobodných volbách, neboť: „*Pojímala lidi jako nositele práv, kteří si mohou navrhnout a vést vlastní podobu dobrého života*“ (s. 19), tzn. sice „omezená, ale účinná vláda“ zaručující osobní svobody, právní stát, odpovědnost veřejných činitelů, svobodné a spravedlivé volby atd. Avšak: „*Dnes se asi 70 procent Američanů domnívá, že se jejich země ubírá špatným směrem, a polovina země si myslí, že nejlepší časy už mají za sebou ... Úroveň veřejné důvěry občanů ve všechny vládní instituce klesá a hluboký cynismus vůči politice se odráží v tom, že na všech stranách politického spektra se pozvedají hlasy proti politickým a ekonomickým elitám. Volby vnímané kdysi jako dobře sladěné představení, jehož cílem je dodat liberální demokracii legitimitu, se čím dál tím víc pokládají za důkaz beznadějně zmanipulovaného a zkorumpovaného systému. Všem je zřejmé, že politický systém je narušen a společenská struktura se rozpadá, zvláště když roste náskok bohatých, kteří nechávají nemajetné daleko za sebou, zvětšuje se propast a nepřátelství mezi věřícími a sekulárně zaměřenými lidmi a přetrvává hluboký nesoulad ohledně role Ameriky ve světě ... Byl porušen téměř každý slib, který architekti a tvůrci liberalismu dali. Liberální stát se rozšiřuje, aby kontroloval takřka každý aspekt života, a občané vnímají vládu jako vzdálenou a nekontrolovatelnou moc, která jen dále rozšiřuje jejich bezmoc, když neúnavně postupuje v projektu globalizace*“ (s. 19 a násl.). Autor k tomu mimo jiné dodává, že „*Jediná práva, která se zdají být dnes zajištěna*“ jsou práva bohatých a mocných.

Patrick Deneen podává pochmurný obraz úpadku a marasmu Západu, neboť to, co v předmětné

knize píše o Americe, platí pro celý Západ a pro poměry v České republice zvláště. A také jinde je konstatován a popisován úpadek liberalismu, resp. demokracie: státy jsou řízeny politiky, kteří jsou v podstatě lobbisté průmyslových koncernů a bank, lháři nabízející svým voličům nesplněné a nesplnitelné sliby, takže demokracie je dnes jen odporné divadlo, jehož dramatiky a režiséry jsou sdružení světových oligarchů (plutokratů). Dnešní demokracie na Západě je proto trefně nazývána „demokracií teatrální“, „demokraturou“ a jinými pejorativními označeními.

Co je to vlastně ta liberální demokracie? A. Heywood (1992, s. 264 – *Politické ideologie*) ji charakterizuje jako: teorii, která „věnovala velkou pozornost zásadám, kterými se řídí volby, s cílem zajistit jejich ‚demokratičnost‘“, tzn., aby zajistily politickou vůli většiny občanů při respektování legitimních práv menšin. Avšak co všechno patří k výsledkům svobodných voleb? Např. za omezení práv poslanců, která byla na úrovni práv feudálů, bojovaly partaje v českém parlamentu 13 let, než se to jakž takž podařilo; senát byl naprostou většinou českých voličů odmítán, a přesto existuje; právo lidu odůvodněně odvolat poslance a senátory neexistuje dodnes. Existuje dvojí demokracie, metaforicky řečeno: ta na papíře a ta v praxi.

Náš autor, důsledný myslitel Deneen (s. 20) tak dochází k tomuto paradoxnímu závěru: „*Liberalismus selhal – ne proto, že by zklamal, ale protože se naplnil. Selhal, protože byl úspěšný. Když se liberalismus ‚stal více sám sebou‘ ... vytvořil patologie, jež deformují jak jeho vlastní tvrzení, tak ovšem i realizaci liberální ideologie ... [tato politická filosofie] rozšířila svobodu člověka, vytváří v praxi obrovitou nerovnost, postihuje uniformitu a homogennost, rozšiřuje hmotnou i duchovní degradaci a podkopává svobodu*“. Jsou to příliš abstraktně formulované důvody konce liberalismu, zdá se, že jde spíše o jeho zneužití vládci tohoto světa: ti bohatí si vzali liberalismus jako nástroj ovládání těch chudších (např. v oblasti veřejně prezentovaného sexu dnes neexistují téměř žádné zábrany), a také svoboda podnikání je neomezená a vše, co ji omezuje, a dokonce i to, co by ji mělo řídit v zájmu státu, je blokováno nejen zákony, ale všemi prostředky. Takže liberalismus se stal paradoxní v tom, že posloužil oligarchii k ovládnutí státu, který nesmí do jejích zájmů zasahovat, a dále posloužil degradaci západní kultury, když otevřel dveře všemu patologickému, počínaje hospodami a reality show. Většině lidu se dostalo „chleba a her“, zvykli si na politické tanečky kolem zjevných a skrytých „opozičních smluv“ – tou nejnovější je „demokratický blok“ partají, které měly v minulosti nejvíce korupčních afér a byly ovládány „bossy“ a lobbisty. Takže liberalismus se někomu osvědčil a současně jiné přivedl k politické závislosti a lhostejnosti. Avšak morálně zklamal, neboť svobody slova a smýšlení v „teatrálních demoraciích“ je stále méně.

Milan Nakonečný
(TF JU, nakonecny@tf.jcu.cz)